

<https://doi.org/10.5559/di.30.4.06>

ETNIČKI IDENTITET I PATRIOTIZAM KOD ADOLESCENATA: ULOGA DOBI, GRUPNOGA STATUSA I SOCIJALNOGA KONTEKSTA

Jasmina TOMAŠIĆ HUMER

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku,
Osijek, Hrvatska

Dinka ČORKALO BIRUŠKI

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Tea PAVIN IVANEC

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

UDK: 316.455-053.6(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 8. ožujka 2020.

Rad je izrađen u okviru projekta IntegraNorm (broj IP-2014-09-4499), koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Cilj je bio provjeriti razlikuju li se adolescenti različite dobi, pripadnici manjine i većine u razini etničkog identiteta, unutar-grupne pristranosti (kao oblika etničke vezanosti) te konstruktivnoga i slijepoga patriotizma (kao oblika nacionalne vezanosti). Istraživanje je provedeno u četiri višeeetnička konteksta u Hrvatskoj: hrvatsko-češkom, hrvatsko-mađarskom, hrvatsko-srpskom i hrvatsko-talijanskom. Analiza je provedena na $N = 924$ učenika osnovne škole (šesti, sedmi i osmi razred) i srednje škole (drugi, treći i četvrti razred). Prosječna dob iznosila je $M = 14,99$, $SD = 2,17$ godina. Utvrđeno je kako mlađi sudionici iskazuju više razine etničkog identiteta i slijepoga patriotizma, a stariji konstruktivnoga patriotizma. Nije utvrđena dobna razlika u razini unutargrupne pristranosti. Pripadnici manjine iskazuju niže razine pristranosti, dok su pripadnici većine skloniji pristranosti u hrvatsko-srpskom i hrvatsko-mađarskom kontekstu. Nadalje, većina je spremnija iskazati konstruktivni patriotizam, ali i slijepi patriotizam.

Ključne riječi: etnički identitet, unutargrupna pristranost, patriotizam, adolescenti

Jasmina Tomašić Humer, Odsjek za psihologiju,
Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku,
L. Jägera 9, 31000 Osijek, Hrvatska.
E-mail: jtomasic@ffos.hr

Socijalni identitet definira se kao "onaj dio samopojmanja svakog pojedinca koji se temelji na članstvu u određenoj grupi ili grupama, zajedno s vrijednosti i emocionalnom važnosti koja se pridaje tim grupama" (Tajfel, 1982, str. 255). Izvor pozitivnoga socijalnog identiteta mogu biti razne grupe, npr. nacionalne, etničke, spolne itd. Kod etničkih grupa koje imaju status nacionalnih manjina pojam etničkog identiteta odnosi se na privrženost grupi (narodu) podrijetla. Međutim, pojam nacionalne pripadnosti može se odnositi i na pripadnost "matičnoj" zemlji (zemlji podrijetla) i na pripadnost zemlji u kojoj manjina živi. Kako bismo jasnije razlikovali pripadnost etničkoj grupi (podrijetla) i odnos prema državi u kojoj žive, u ovom ćemo radu govoriti o *etničkom identitetu*, kada mislimo na doživljaj pripadnosti etničkoj grupi, dakle grupi s kojom pojedinac *dijeli podrijetlo, kulturu, jezik, osjećaj zajednice, te kolektivni "mi" osjećaj*. Kada mislimo na doživljaj *privrženosti zemlji u kojoj pojedinac živi*, neovisno o tome je li pripadnik većinskoga ili manjinskoga naroda, govorimo o *patriotizmu*. *Patriotizam*, odnosno *domoljublje*, definira se kao emocionalna vezanost uz vlastitu zemlju, a karakterizira je privrženost, odanost i ponos (Bar-Tal i Staub, 1997). Staub (1997) predlaže podjelu patriotizma na konstruktivni i slijepi, pri čemu je ključna razlika orijentacija prema kritici. U *slijepom patriotizmu*, odanost zemlji je *apsolutna*, pa se svaka kritika odbacuje i doživljava nepatriotskom. *Konstruktivni patriotizam* temelji se na kritičkoj odanosti zemlji, a (konstruktivna) kritika zemlje doživljava se patriotskom. I dok je patriotizam kod većine često istraživan, kod manjine je rjeđe, a kao pokazatelj psihološke vezanosti uz većinsko društvo upravo kod manjina može biti važan aspekt integracije (Statham i Tillie, 2016).

Koliko je nama poznato, u dosadašnjim istraživanjima u hrvatskom kontekstu nije istodobno mjerena privrženost vlastitoj etničkoj grupi i privrženost zemlji (koja sudionicima nije nužno i zemlja podrijetla). Ovo istraživanje smješteno je u kontekst odnosa hrvatske većine i četiri autohtone nacionalne manjine u Hrvatskoj – Čeha, Mađara, Srba i Talijana, koji stoljećima žive u Hrvatskoj. Oni su s Hrvatima kroz povijest imali različito složene odnose i dijelili isti državni teritorij – od Austro-Ugarske Monarhije, preko socijalističke Jugoslavije do suvremene Hrvatske. Pojam etnički identitet rabit ćemo kada govorimo o pripadnosti i privrženosti ispitanika njihovoj etničkoj grupi, odnosno narodu njihova podrijetla (npr. češki identitet Čeha u Hrvatskoj), dok ćemo za doživljaj pripadnosti i privrženosti Hrvatskoj kao zemlji u kojoj žive rabiti naziv patriotizam. Istu terminologiju rabit ćemo i za većinu, dakle, govorit ćemo o etničkom identitetu Hrvata i o patriotizmu vezanom uz Hrvatsku.

Kako se razvoj etničkog identiteta može promatrati kao interakcija faktora maturacije i društvenoga konteksta (McKeown i sur., 2020), najprije ćemo navesti spoznaje o razvoju etničkog identiteta, nakon čega ćemo govoriti o važnosti grupnoga statusa i konteksta za izraženost etničkog identiteta.

Razvoj etničkog identiteta

U istraživanjima etničkog identiteta prevladavaju dva teorijska okvira (Hughes i sur., 2009): teorija socijalnog identiteta (Tajfel i Turner, 1979) i teorijski okvir ego-identiteta (Erikson, 1968; Phinney, 1989). *Teorija socijalnog identiteta* (Tajfel i Turner, 1979) izučava odnos etničkog identiteta i međugrupnih odnosa te postulira da su ljudi motivirani održati pozitivan *socijalni identitet* usporedbom vlastite i vanjske grupe. Tendencija pozitivnije procjene članova vlastite od članova vanjske grupe naziva se *unutargrupna pristranost*. Možemo je promatrati kao jedan od oblika vezanosti za vlastitu grupu, a vjerojatnost te vezanosti veća je što je grupni identitet izraženiji (Barrett, 2007). Istraživanja razvoja etničke identifikacije i unutargrupne pristranosti na raznim etničkim grupama u razdoblju konkretnih operacija (od 7. do 11. godine) upućuju na postojanje *različitih razvojnih trendova* ovisnih o međugrupnom kontekstu (npr. Barrett, 2007; Oppenheimer i Barrett, 2011; Oppenheimer, 2011).

Ishodište *ego-perspektive* temelji se na Eriksonovu (1968) radu, a najintenzivniji razvoj identiteta očekuje se u razdoblju *adolescencije* (npr. Phinney, 1989; Umaña-Taylor, 2004). Ulaskom u fazu formalnih operacija povećava se sposobnost apstraktnoga mišljenja adolescenata, ali raste i potreba istraživanja razolikih aspekata vlastita identiteta (Quintana, 1998). Tada dolazi do razumijevanja "zajedničke sudbine" pripadnika vlastite etničke grupe, kao i spoznaje da se zajednička iskustva razlikuju među pripadnicima različitih grupa (Syed i Azmitia, 2008). Za razvoj etničkog identiteta nužno je samoodređenje, odnosno *samokategorizacija* osobe kao člana neke etničke grupe (Ashmore i sur., 2004), a najvažnija sastavnica etničkog identiteta jest *predanost grupi* (koja je ispitana u ovom radu). Dodane dimenzije etničkog identiteta jesu *istraživanje etničkog identiteta* i *etničko ponašanje*, no etnički identitet može postojati i bez prakticiranja pripadajućega ponašanja (Phinney i Ong, 2007).

Rezultati istraživanja provedenih s adolescentima manjinskih i nekih većinskih grupa pokazali su da je u razdoblju srednje adolescencije (od 15. do 18. godine) te kasne adolescencije i rane odrasle dobi (od 19. do 22. godine) osjećaj etničke pripadnosti jasniji i čvršći u odnosu na ranu adolescenciju (od 10. do 14. godine) (Dimitrova i sur., 2013; Dimitrova i sur., 2015; French i sur., 2006).

Neke odrednice etničkog identiteta

Razvoj etničkog identiteta mora se promatrati unutar određenoga socijalnog konteksta (Seaton i sur., 2017; Umaña-Taylor i sur., 2014). U višeetničkim kontekstima, u kojima postoji sadašnji (ili prošli) sukob, razvoj etničkog identiteta složeniji je nego u monoetničnim kulturama (Roccas i Brewer, 2002). Istraživanja potvrđuju kako je pozitivna pristranost izraženija u socijalnim kontekstima gdje se percipira prijatnija od vanjske grupe (npr. Mertan, 2011; Reiábal i Ortiz, 2011), a Penic i suradnici (2016) navode kako i konstruktivni patriotizam ovisi o društvenom kontekstu.

Drugi faktor koji utječe na međugrupne odnose jest *grupni status*. Iako pripadnici manjina iskazuju više razine etničkog identiteta od većine (Kiang i Fuligni, 2009; Smith i Silva, 2011; Verkuyten, 2018), novija istraživanja pokazuju kako je u višeetničkim kontekstima identitet važan i za većinu (Adams i sur., 2016). Nadalje, pripadnici većine obično iskazuju više razine unutargrupne pristranosti (Mullen i sur., 1992; Verkuyten i Reijerse, 2008). Patriotizam je u Hrvatskoj istraživao isključivo na pripadnicima većine. Ivanković (2012) dobila je umjereno visoku razinu slijepoga i relativno visoku razinu konstruktivnoga patriotizma na srednjoškolcima u Slavoniji, dok su zagrebački studenti iskazali visoke razine konstruktivnoga, ali niske razine slijepoga patriotizma (Zeitoun, 2011).

U dosadašnjim istraživanjima u hrvatskom kontekstu nije se istodobno mjerila privrženost vlastitoj etničkoj grupi i privrženost zemlji (koja sudionicima nije nužno i zemlja podrijetla). Po specifičnosti ovog uzorka, koji uključuje adolescente većinske i nekoliko manjinskih grupa, provedeno je istraživanje jedinstveno. Stoga nas je u ovom istraživanju zanimalo razlikuju li se sudionici različite dobi, pripadnici hrvatske većine i četiriju nacionalnih manjina (češke, mađarske, srpske i talijanske) koji žive u različitim višeetničkim kontekstima u izraženosti etničkog identiteta, razini unutargrupne pristranosti te konstruktivnom i slijepom patriotizmu. Očekivali smo porast etničkog identiteta u vremenu adolescencije (npr. Dimitrova i sur., 2013; French i sur., 2006). S obzirom na osnovnu pretpostavku teorije socijalnog identiteta, prema kojoj je unutargrupna pristranost u funkciji očuvanja pozitivnoga socijalnog identiteta (Barrett, 2007), zanimalo nas je slijede li etnički identitet i unutargrupna pristranost isti razvojni obrazac. Nadalje, u funkciji dobi, kao posljedicu kognitivnog sazrijevanja sudionika očekivali smo porast kritičkoga i pad slijepoga patriotizma, pri čemu smo pretpostavili izraženiji patriotizam kod većine. Zanimalo nas je i možemo li govoriti o manjini kao homogenoj skupini te je li jednostavna dihotomija na manjinu i na većinu dostatna za objašnjenje razlika u ispitivanim varijablama. Mislimo da takva jednostavna podjela nije opravdana, nego da se pripadnici etničkih grupa

razlikuju u mjerenim varijablama, jer je riječ o različitim kontekstima i različitim okolnostima razvoja odnosa većine i navedenih manjina.

METODA

Sudionici

¹U svim smo kontekstima, osim hrvatsko-srpskog (gdje to nije bilo potrebno) zbog vrlo maloga broja učenika u nastavi na manjinskim jezicima u uzorak uključili i učenike 4. razreda srednje škole (Tablica 1). Prije uključivanja u poduzorak s učenicima trećih razreda provjereno je razlikuju li se te dvije skupine u ispitivanim varijablama, a razlike nisu utvrđene, osim na varijabli konstruktivnoga patriotizma.

Istraživanje je provedeno u četiri višeetnička konteksta u Hrvatskoj. Za *hrvatsko-češki* kontekst istraživanje je provedeno u Bjelovarsko-bilogorskoj, za *hrvatsko-srpski* kontekst u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj, za *hrvatsko-mađarski* u Vukovarsko-srijemskoj i Osječko-baranjskoj te za *hrvatsko-talijanski* u Istarskoj županiji (za detaljniji opis vidjeti Čorkalo Biruški i sur., 2020). Pripadnici manjina ispitani su u školama u kojima se nastava izvodi na jeziku nacionalne manjine, primarno po modelu A (cjelokupna nastava na jeziku i pismu nacionalne manjine: srpskom, mađarskom, češkom i talijanskom). Pripadnici većine ispitani su u komparativnim školama koje su se nalazile u istim zajednicama kao i škole na manjinskom jeziku. U istraživanju je sudjelovalo $N = 1568$ učenika šestih, sedmih i osmih razreda osnovne škole te drugih, trećih i četvrtih razreda srednje škole¹ koji su pohađali ukupno $N = 35$ škola ($n = 22$ osnovne; $n = 13$ srednje).

	Hrvatsko- -češki kontekst		Hrvatsko- -mađarski kontekst		Hrvatsko- -srpski kontekst		Hrvatsko- -talijanski kontekst		Dob	
	većina	manjina	većina	manjina	većina	manjina	većina	manjina	<i>M</i>	<i>SD</i>
Osnovna škola										
6. razred	28	20	2	6	73	30	24	2	12,36	0,649
7. razred	26	13	10	14	71	27	27	13	13,43	0,653
8. razred	5	18	9	9	46	37	0	9	14,26	0,649
Noš	59	51	21	29	190	94	51	24		
Srednja škola										
2. razred	18	0	21	8	52	44	44	4	16,65	0,633
3. razred	20	4	21	4	48	44	44	6	17,61	0,597
4. razred	0	4	0	5	0	0	0	14	18,65	0,487
Nsš	38	8	42	17	100	88	88	24		
Ukupno <i>N</i>	97	59	63	46	290	182	139	48		

▣ TABLICA 1
Raspodjela učenika u nastavi na hrvatskom i manjinskim jezicima obuhvaćenih istraživanjem

Prosječna dob svih sudionika iznosila je $M = 14,99$, $SD = 2,17$ godina ($TR = 8$; $min = 11$; $max = 19$), od čega su 43 % ($n = 395$) bili mladići.

Kako nastave na manjinskim jezicima nisu monoetnične (Čorkalo Biruški i sur., 2020), a kako je za etnički identitet važna samokategorizacija u neku etničku grupu, u radu smo uzimali odgovore sudionika čija se samokategorizacija poduda-

rala s jezikom nastave koju pohađaju (dakle, u uzorak su ušli npr. Talijani koji pohađaju nastavu na talijanskom jeziku). Obradba podataka provedena je na ukupno $N = 924$ sudionika, a detaljan opis uzorka prikazan je u Tablici 1.

Postupak

U istraživanje su uključeni učenici osnovnih škola koji su imali roditeljsku suglasnost te koji su i sami pristali sudjelovati, odnosno učenici srednjih škola koji su pristali sudjelovati. Prije popunjavanja upitnika sudionici su upoznati sa svrhom istraživanja, svojim dobrovoljnim sudjelovanjem, osiguravanjem anonimnosti i povjerljivosti podataka. Sudionici su popunjavali upitnike na svojem materinskom jeziku (osim učenika u nastavi na češkom jeziku, koji su, prema savjetu ravnatelja, upitnik ispunjavali na hrvatskom). Ispitivanje je provedeno za vrijeme redovne nastave i u prosjeku je trajalo jedan školski sat.

Instrumenti

Za ispitivanje *etničkog identiteta* upotrijebljeno je pet prilagođenih čestica (Doosje i sur., 1995). Sudionici su odgovarali na skali Likertova tipa od 1 (izrazito se ne slažem) do 5 (izrazito se slažem). Neki primjeri čestica glasili su npr. "Drago mi je što sam pripadnik/ca moga naroda" ili "Ponosan/na sam što sam pripadnik/ca svoga naroda". Ukupan rezultat formiran je kao aritmetička sredina odgovora na pojedinim česticama, pri čemu veći rezultat upućuje na izraženiji etnički identitet. Indeks nutarnje konzistencije Cronbach-alfa iznosi $\alpha = 0,91$.

Unutargrupna pristranost izračunana je kao razlika u evaluaciji vlastite i vanjske grupe na skali opće evaluacije od 11 stupnjeva (0 – negativan, 10 – pozitivan; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2012). Za razliku od pripadnika manjine, koji su uvijek procjenjivali vlastitu etničku grupu i većinsku grupu (Hrvate), pripadnici većine procjenjivali su vlastitu etničku grupu i pripadnike manjinske grupe karakteristične za njihov kontekst; tako su u hrvatsko-mađarskom kontekstu pripadnici većine procjenjivali Hrvate i Mađare.

Za mjerenje patriotizma, konstruktivnoga i slijepoga, upotrijebljeno je sedam prilagođenih čestica (Schatz i sur., 1999). *Konstruktivni patriotizam* mjeren je trima česticama (npr. "Ako ti je stalo do Hrvatske, trebaš prepoznati njene probleme i pokušati ih ispraviti", "Ne slažem se s nekim dijelovima hrvatske politike zato što mi je stalo do ove zemlje"). *Slijepi patriotizam* mjeren je četirima česticama (npr. "Podržao/la bih Hrvatsku bila ona u krivu ili u pravu", "Vjerujem da je hrvatska politika gotovo uvijek ispravna"). Sudionici su odgovarali na skali Likertova tipa (1 – izrazito se ne slažem; 5 – izrazito se slažem). Ukupan rezultat izračunan je kao aritmetička sredina odgovora sudionika, pri čemu viši rezultat upućuje na višu izraženost konstrukta. Za konstruktivni patriotizam indeks nutarnje

konzistencije Cronbach-alfa iznosi $\alpha = 0,71$, a za slijepi Cronbach-alfa iznosi $\alpha = 0,81$.

Skale etničkog identiteta i unutargrupne pristranosti ispunjavali su učenici od šestog razreda naviše, a skalu patriotizma ispunjavali su učenici sedmog razreda i stariji, jer navedene skale sadrže pitanja koja su mlađim učenicima teže razumljiva.

Osim navedenih instrumenata, za potrebe ovog rada iskorišteni su podaci o spolu, dobi, odnosno razredu koji sudionici pohađaju te etničkoj pripadnosti.

REZULTATI

U Tablici 2 nalaze se deskriptivni podaci ispitivanih varijabli. Dobiveno je da svi sudionici imaju visoko izražen *etnički identitet* ($M = 4,27$, $SD = 0,82$). Prosječna *unutargrupna pristranost* iznosi $M = 1,53$ ($SD = 2,83$), dakle sudionici pripadnike vlastite grupe procjenjuju za jedan i pol bod pozitivnije od vanjske grupe. Nadalje, sudionici iskazuju više razine konstruktivnoga ($M = 3,85$, $SD = 0,91$) nego slijepoga ($M = 2,23$, $SD = 0,89$) patriotizma.

☞ TABLICA 2
Deskriptivni podaci za skale etničkog identiteta, unutargrupne pristranosti, konstruktivnog patriotizma i slijepog patriotizma

Varijabla	M	SD	N	Min	Max	Cronbach alfa
Etnički identitet	4,27	0,82	902	1	5	0,90
Unutargrupna pristranost	1,53	2,93	909	-10	10	-
Konstruktivni patriotizam	3,86	0,91	706	1	5	0,71
Slijepi patriotizam	2,23	0,89	673	1	5	0,81

Da bismo provjerili razlike s obzirom na *dob*, odnosno razred (6., 7., 8. osnovne škole te 2. i 3. srednje škole), *status* (manjina/većina) i *kontekst* (hrvatsko-češki, hrvatsko-mađarski, hrvatsko-srpski i hrvatsko-talijanski), u ispitivanim varijablama izračunane su trosmjerne analize varijance. Umjesto kontinuirane varijable *dob*, pri provjeri dobnih razlika rabili smo kategorijalnu varijablu *razred* koji sudionici pohađaju, jer pretpostavljamo da razdoblje školovanja (a ne samo kronološka dob) znatno utječe na navedene varijable. Za varijablu unutargrupna pristranost provedena je trosmjerna analiza kovarijance, jer su utvrđene rodne razlike. Učenici imaju izraženiju unutargrupnu pristranost od učenica ($M_m = 1,95$, $SD_m = 3,32$, $M_z = 1,22$, $SD_z = 2,55$, ($F(1,901) = 14,43$, $p = 0,000$).

U Tablici 3 prikazani su F-omjeri i veličine učinka za glavne i interakcijske efekte analiziranih varijabli.

Iz Tablice 3 vidimo kako je glavni *efekt dobi* značajan za kriterije etničkog identiteta te konstruktivnoga i slijepoga patriotizma (Slika 1). Glavni efekt *konteksta* značajan je za sve ispitivane kriterije (Slika 2), dok *grupni status* nije značajan samo za identitet (Slika 3). Slike dvostrukih interakcija među faktorima bit će prikazane u daljnjem tekstu.

☐ **TABLICA 3**

Značajni F-omjeri i veličine učinka glavnih i interakcijskih efekata: trosmjerna analiza varijance etničkog identiteta, unutargrupne pristranosti, slijepog i konstruktivnog patriotizma u funkciji dobi (razreda), grupnoga statusa i konteksta istraživanja

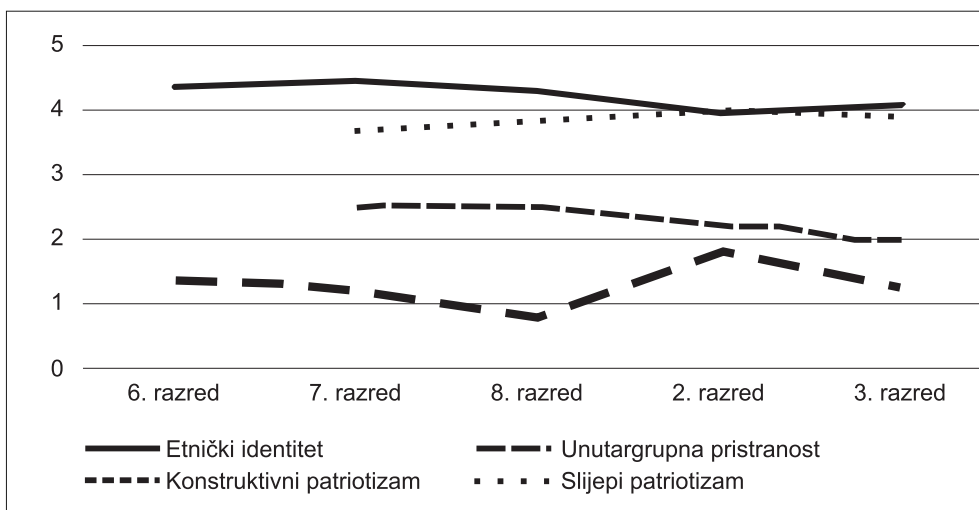
		Nezavisne varijable:			Dvostruka interakcija			Trostruka
		glavni efekti			Razred x grupni status	Razred x grupni status	Grupni status x kontekst	interakcija
		Razred	Kontekst	Grupni status				Razred x grupni kontekst
Etnički identitet	F η^2	6,197*** 0,028	11,000*** 0,037	1,529	1,320	3,097* 0,014	2,293	1,161
Unutargrupna pristranost	F η^2	0,972	7,598*** 0,026	24,79*** 0,028	1,7576	1,68	6,148*** 0,021	0,333
Patriotizam konstruktivni	F η^2	4,070** 0,018	8,601*** 0,037	21,512*** 0,031	1,482	0,961	6,774*** 0,029	1,531
Patriotizam slijepi	F η^2	11,983*** 0,053	3,782** 0,017	4,788** 0,011	0,302	3,379** 0,016	2,488	1,413

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

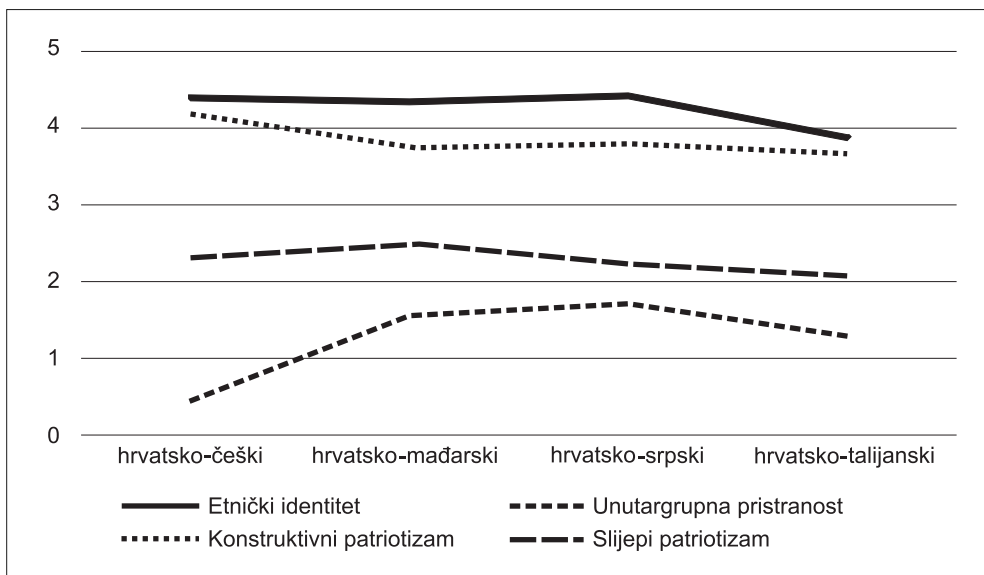
Sudionici različite dobi razlikuju se u izraženosti *etničkog identiteta* (Slika 1). Premda sve dobne skupine iskazuju visok etnički identitet, post hoc analizom utvrđeno je kako učenici šestih ($M = 4,45$), sedmih ($M = 4,34$) i osmih razreda ($M = 4,43$) imaju više razine identiteta od učenika drugih ($M = 4,07$) i trećih ($M = 4,06$) razreda srednje škole. Nadalje, etnički identitet najniži je u hrvatsko-talijanskom kontekstu (Slika 2; $M = 3,97$). Interakcijski efekt dobi i statusa rubno je statistički značajan, no post hoc analizom nije utvrđena razlika između manjine i većine u pojedinim razredima (Tablica 3, Slika 4).

☐ **SLIKA 1**

Etnički identitet, unutargrupna pristranost, konstruktivni i slijepi patriotizam u funkciji dobi

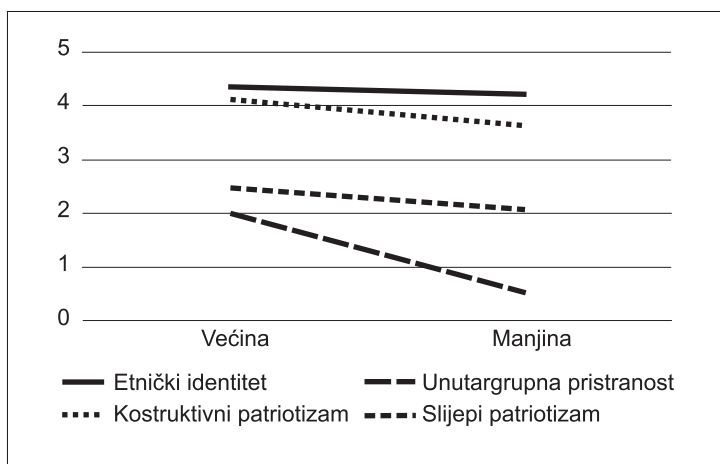

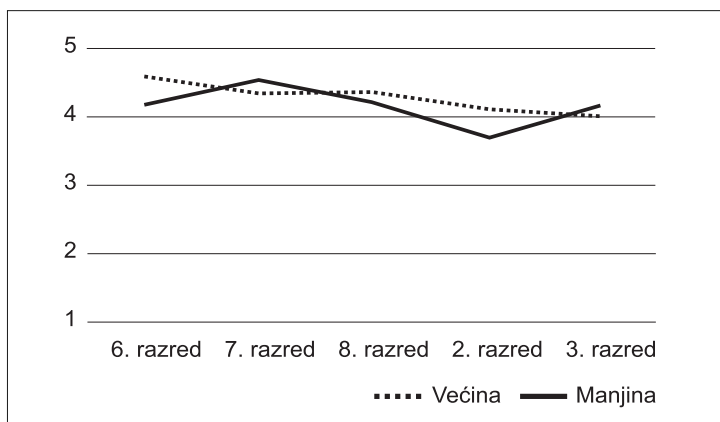

SLIKA 2
Etnički identitet, unutargrupna pristranost, konstruktivni i slijepi patriotizam u funkciji konteksta

SLIKA 3
Etnički identitet, unutargrupna pristranost, konstruktivni i slijepi patriotizam u funkciji grupnoga statusa

SLIKA 4
Etnički identitet u funkciji dobi i grupnoga statusa

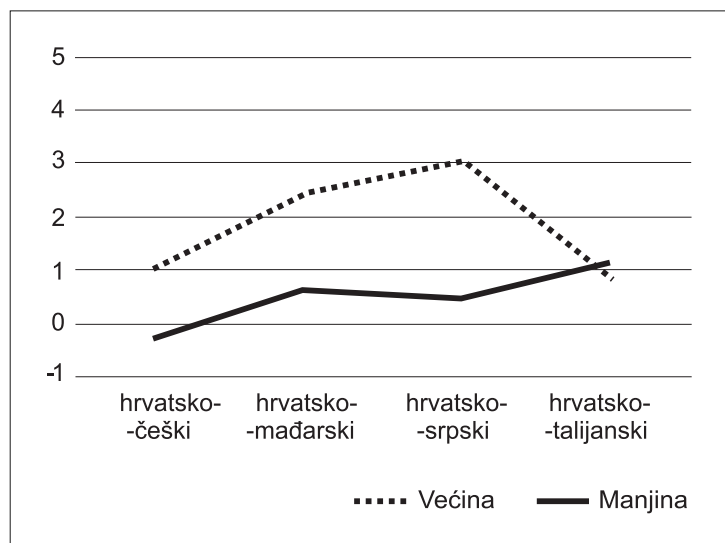

Kod pripadnika većine, treći razredi srednje škole imaju najniži etnički identitet ($M = 4,01$), a učenici drugih razreda srednje škole ($M = 4,14$) imaju niži etnički identitet nego učenici šestih ($M = 4,60$) i osmih razreda ($M = 4,35$; Slika 4). Kod manjinskih sudionika drugi razredi imaju najniži etnički identitet ($M = 3,67$) i razlikuju se od šestih ($M = 4,14$) i sedmih razreda ($M = 4,53$), dok se treći razredi srednje škole ($M = 4,14$) ne razlikuju od ostalih razreda. Načelno, i kod pripadnika manjine i većine opada razina etničkog identiteta u funkciji dobi, pa iako je utvrđena značajna interakcija *dobi i grupnoga statusa*, ne možemo govoriti o različitim razvojnim trendovima etničkog identiteta manjine i većine.

Za *unutargrupnu pristranost* (Tablica 3) nije utvrđena razlika u funkciji dobi (Slika 1). Kontekst istraživanja pokazao se značajnim (Slika 2), a pristranost je najniža u hrvatsko-češkom ($M = 0,38$) i hrvatsko-talijanskom ($M = 1,05$) kontekstu te se razlikuju od hrvatsko-srpskoga ($M = 2,06$) i hrvatsko-mađarskoga ($M = 1,2$) konteksta. Nadalje, pripadnici manjine načelno iskazuju nižu pristranost ($M = 0,36$) od većine ($M = 2,19$; Slika 3), a manjina i većina razlikuje se u hrvatsko-srpskom ($M_{\text{većina}} = 3,07 > M_{\text{manjina}} = 0,51$), hrvatsko-mađarskom ($M_{\text{većina}} = 2,67 > M_{\text{manjina}} = 0,46$) i hrvatsko-češkom ($M_{\text{većina}} = 0,94 > M_{\text{manjina}} = -0,58$) kontekstu (Slika 5). U hrvatsko-talijanskom kontekstu manjina i većina ne razlikuju se ($M_{\text{većina}} = 0,81, M_{\text{manjina}} = 1,14$).

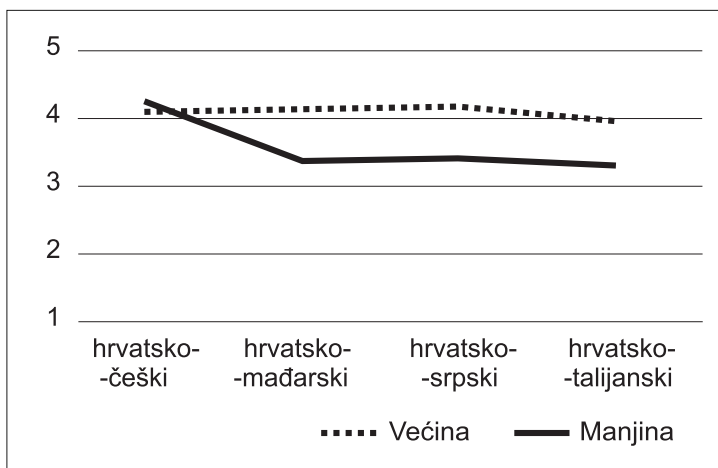
Većina u hrvatsko-srpskom i u hrvatsko-mađarskom kontekstu iskazuje višu pristranost od većine u hrvatsko-češkom i hrvatsko-talijanskom kontekstu, dok se pripadnici manjina međusobno ne razlikuju (Slika 5). Zanimljivo je da je pristranost manjine u hrvatsko-češkom kontekstu negativnoga predznaka.

➤ SLIKA 5
Unutargrupna
pristranost u funkciji
konteksta i grupnoga
statusa

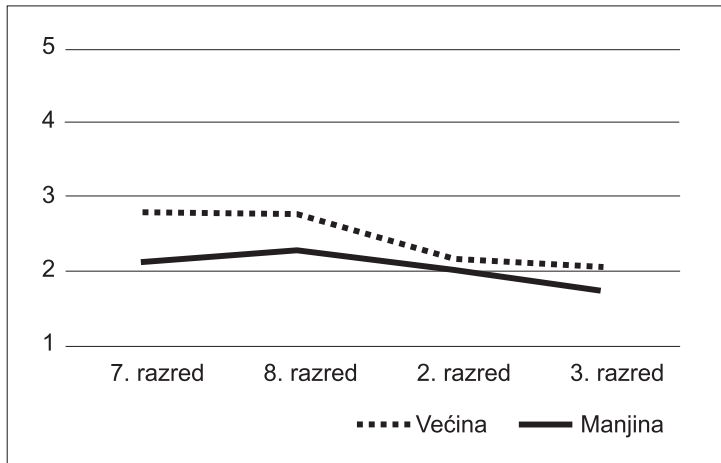
Utvrđeno je da stariji učenici iskazuju višu razinu *konstruktivnoga patriotizma* (Tablica 3; Slika 1). Učenici u hrvatsko-češkom kontekstu ($M = 4,15$) iskazuju više konstruktivnoga patriotizma u odnosu na ostale kontekste ($M_{\text{hrvatsko-srpski}} = 3,77$, $M_{\text{hrvatsko-mađarski}} = 3,71$, $M_{\text{hrvatsko-talijanski}} = 3,62$; Slika 2). Nadalje, konstruktivni patriotizam izraženiji je kod pripadnika većine nego manjine ($M_{\text{većina}} = 4,09$; $M_{\text{manjina}} = 3,54$; Slika 3). Prema interakcijama grupnoga statusa i konteksta (Slika 6), manjina i većina razlikuju se u hrvatsko-srpskom ($M_{\text{većina}} = 4,15 > M_{\text{manjina}} = 3,38$), hrvatsko-mađarskom ($M_{\text{većina}} = 4,09 > M_{\text{manjina}} = 3,39$) i hrvatsko-talijanskom ($M_{\text{većina}} = 3,95 > M_{\text{manjina}} = 3,30$) kontekstu, a ne razlikuju se u hrvatsko-češkom kontekstu ($M_{\text{većina}} = 4,10$; $M_{\text{manjina}} = 4,26$). Pripadnici većine po različitim se kontekstima ne razlikuju, a pripadnici manjine iz hrvatsko-češkoga konteksta iskazuju najviše konstruktivnoga patriotizma (Slika 6).

➔ SLIKA 6
Konstruktivni patriotizam u funkciji grupnoga statusa i konteksta

U *slijepom patriotizmu* (Tablica 3) jasno se razlikuju učenici osnovne i srednje škole. Sedmi ($M = 2,45$) i osmi ($M = 2,53$) razredi iskazuju više slijepoga patriotizma od drugog ($M = 2,07$) i trećeg ($M = 1,88$) razreda. Nadalje, slijepi patriotizam najizraženiji je u hrvatsko-mađarskom kontekstu ($M = 2,48$) te je značajno viši nego u hrvatsko-srpskom ($M = 2,19$) i hrvatsko-talijanskom ($M = 2,06$) kontekstu (Slika 2). Generalno, pripadnici manjine iskazuju niži slijepi patriotizam ($M_{\text{manjina}} = 2,12 > M_{\text{većina}} = 2,4$; Slika 3). Interakcija dobi i grupnoga statusa (Tablica 3; Slika 7) pokazala je kako se kod većine razlikuju učenici sedmih ($M = 2,77$) i osmih ($M = 2,81$) od učenika drugih ($M = 2,14$) i trećih ($M = 2,02$) razreda. Kod manjine, učenici sedmih ($M = 2,13$) i osmih ($M = 2,26$) razreda razlikuju se samo od učenika trećih ($M = 1,74$) razreda, ali ne i drugih razreda ($M = 2,00$; Slika 7). Generalno, stariji učenici pokazuju niži slijepi patriotizam i kod manjine i kod većine.

➔ SLIKA 7
Slijepi patriotizam u
funkciji dobi i
grupnoga statusa

RASPRAVA

Razvoj osobnog i socijalnog, pa tako i etničkog identiteta, jedan je od osnovnih razvojnih zadataka tijekom adolescencije (Williams i sur., 2012). Budući da etnički identitet pridonosi dobiti adolescenata (Umaña-Taylor i sur., 2018), u ovom smo radu ispitali kako *dob*, (višeetnički) *kontekst* te manjinski ili većinski *grupni status* djeluju na izraženost etničkog identiteta, unutargrupne pristranosti i patriotizma (konstruktivnoga i slijepoga) kod učenika koji žive u različitim višeetničkim kontekstima u Hrvatskoj.

Na razini cijelog uzorka utvrđena je visoka razina identifikacije s vlastitom etničkom grupom. Na temelju rezultata ranijih istraživanja (Altschul i sur., 2006; Dimitrova i sur., 2013; French i sur., 2006; Phinney, 1989) očekivali smo izraženiji identitet kod starijih sudionika, no pronašli smo da mlađi (u osnovnoj školi) imaju izraženiji etnički identitet. Moguće je da je to posljedica visokih vrijednosti identifikacije s vlastitom etničkom grupom već kod najmlađih sudionika. Nadalje, moguće je i da s porastom dobi našim sudionicima neki drugi aspekti identiteta postaju važniji od etničkog. Slično nama, Dimitrova i suradnici (2015) utvrdili su na pripadnicama turske manjine u Njemačkoj niži etnički identitet kod starijih, dok su na pripadnicama turske manjine u Bugarskoj utvrdili suprotan trend. Izostanak rasta etničkog identiteta u razdoblju srednje škole dobili su Kiang i suradnici (2010). Iako nisu utvrdili promjene u razini identiteta na grupnoj razini kod Amerikanaca europskoga, azijskoga i hispanskoga podrijetla utvrdili su postojanje promjena u identitetu na individualnoj razini. Rezultati istraživanja identiteta klsterskim pristupom navode kako razvojne promjene ne moraju uvijek biti linearne te da može doći i do regresije u prethodni razvojni stadij

(Seaton i sur., 2006; Yip i sur., 2006). Ranija istraživanja (npr. French i sur., 2006) promjena identiteta na prijelazu iz osnovne škole u srednju školu, porast u etničkom identitetu objašnjavaju i kontekstualnim promjenama, poput promjene škole ili etničke homogenosti/heterogenosti škole. U toj dobi učenici mogu etnički homogene škole zamijeniti heterogenijim školama (što su često srednje u odnosu na osnovne škole), pa etnička heterogenost s kojom se učenici susreću u srednjoj školi može dovesti do veće važnosti etničkog identiteta. To se u našem istraživanju nije pokazalo, jer pripadnici manjine koji osnovnu školu pohađaju na materinskom jeziku takvu praksu nastavljaju i u srednjoj školi, odnosno "ostaju" u relativno etnički homogenim razredima/školama cijelo školovanje. Bilo bi zanimljivo istraživanja proširiti i na starije sudionike, odnosno na nastavak školovanja na fakultetu, kada je moguće iskustvo s etnički heterogenijim skupinama. Uz to, ispitivanje etničkog identiteta manjinskih grupa u američkom ili europskom kontekstu provodi se na pripadnicima manjine koji su u školskom sustavu integrirani s pripadnicima većine, pa im je etnički identitet istaknutiji. U Hrvatskoj, međutim, takva istraživanja nisu rađena, ali bilo bi zanimljivo istražiti izraženost etničkog identiteta kod učenika koji ne pohađaju nastavu na jeziku vlastite nacionalne manjine.

S obzirom na ranija istraživanja očekivali smo kako će upravo pripadnici manjina iskazati više razine etničkog identiteta (Kiang i Fuligni, 2009; Smith i Silva, 2011; Verkuyten, 2018). Temeljna razlika našega uzorka, od onih prijašnjih, jest to što smo ispitivali pripadnike autohtonih manjina u Hrvatskoj koje već stoljećima žive na ovim prostorima, dok su spomenuta istraživanja uglavnom rađena na imigrantskim skupinama. Za razliku od statusa koji se nije pokazao značajnim, *kontekst* u kojemu je istraživanje provedeno utječe na identitet. To smo i očekivali, jer su za četiri autohtone manjine u Hrvatskoj karakteristični različiti društveno-politički odnosi s većinom. U odnosu na ostale istraživane kontekste, etnički identitet u hrvatsko-talijanskom kontekstu (Istra) najmanje je izražen (i kod pripadnika većine i manjine). Za Istru je karakteristično da se stanovnici ponose svojom multikulturalnošću, što je dobiveno i u prethodnim istraživanjima (npr. Jelić i sur., 2014). U fokusnim grupama koje smo ondje proveli učenici su naglašavali važnost svojega nadređenog identiteta "Istrijani" u odnosu na etnički (Hrvati i Talijani). Istra je i ekonomski najrazvijenija (u odnosu na ostale uključene regije), pa su možda u toj regiji sudionici usmjereniji na razvoj nekih aspekata individualnog identiteta. Nije nevažna ni činjenica da je višejezičnost ili barem dobro poznavanje i hrvatskoga i talijanskoga jezika u Istri vrlo česta. Zanimljivo je primijetiti da je

u ostalim kontekstima etnički identitet visoko izražen i kod većine i kod manjine. Još jednom ćemo istaknuti da ovi rezultati pokazuju sličan razvojni obrazac i kod pripadnika manjine i većine, odnosno pad etničkog identiteta s porastom dobi.

Što se tiče unutargrupne pristranosti, kako je ona u funkciji očuvanja socijalnog identiteta, očekivali smo sličan razvojni trend, odnosno pad s porastom dobi. Dobiveni rezultati ne pokazuju utjecaj dobi na pristranost. Razina pristranosti, osim o identifikaciji, ovisi i o normama grupe kao i osjećaju prijetnje vanjske grupe (Nesdale i sur., 2005). Djeca i adolescenti svoja ponašanja reguliraju ovisno o društvenim normama, stoga bi s porastom dobi moglo doći do smanjenja pristranosti kao posljedice socijalno poželjnog odgovaranja (Rutland i sur., 2005), naravno, ako u društvu prevladava norma da je iskazivanje pristranosti nepoželjno. U slučaju izražene identifikacije s vlastitom grupom (na što upućuju naši podaci) i percepcije prijetnje vanjske grupe (realne ili simbolične) pristranost će porasti, tj. doći će do predrasuda (Nesdale i sur., 2005). Tako bi u različitim kontekstima mogle djelovati različite norme na razinu iskazane unutargrupne pristranosti, a razlike u normativnim obrascima kada je riječ o međuetničkim odnosima u četiri ispitivana konteksta također su pokazane (Čorkalo Biruški i sur., 2019). Dobiveni podaci upućuju na različite razine pristranosti u različitim višetničkim kontekstima, važnost grupnoga statusa za razinu pristranosti te međudjelovanje statusa i konteksta. Slično rezultatima ranijih istraživanja (Mullen i sur., 1992; Verkuyten i Reijerse, 2008), i kod nas pripadnici većine generalno iskazuju više razine pristranosti (osim u hrvatsko-talijanskom kontekstu, gdje se većina i manjina ne razlikuju). Najvišu razinu pristranosti nalazimo u hrvatsko-srpskom i u hrvatsko-mađarskom kontekstu. Budući da percipirana prijetnja povećava pristranost (Nesdale i sur., 2005), rezultati u hrvatsko-srpskom kontekstu mogu se objasniti činjenicom nedavnog rata. Postojanje međugrupnoga sukoba ubrzava razvoj zajedničkoga psihološkog unutargrupnog repertoara pripadnika grupe, koji određuje odnos prema pripadnicima one grupe koja se percipira neprijateljskom te ostaje relativno stabilan i negativan tijekom cijeloga djetinjstva i adolescencije (Teichman i Bar-Tal, 2008). Premda u hrvatsko-mađarskom kontekstu ne postoji nedavni sukob, moguće je postojanje osjećaja simbolične prijetnje (npr. Jelić i sur., 2020). Naime, kako se mađarski i hrvatski jezik izrazito razlikuju (za razliku od npr. hrvatskoga i srpskoga, ili hrvatskoga i češkoga), pripadnicima većine "težak je za razumijevanje", a malen broj pripadnika većine govori taj jezik. Navedeno može dovesti do osjećaja simbolične prijetnje te veće unutargrupne pristranosti. Zanimljivo je navesti da su u kvalitativnom dijelu istraživanja (fokusnim grupama) pripadnici većine iskazivali relativno pozitivan stav prema Mađarima. Zanimljiv se čini i

nalaz kako u hrvatsko-talijanskom kontekstu nema razlike u pristranosti između većine i manjine te za otprilike jedan bod pozitivnije procjenjuju članove vlastite grupe. Neočekivani rezultati dobiveni su u hrvatsko-češkom kontekstu, gdje su pripadnici manjine pozitivnije procijenili većinsku grupu. Rezultati favoriziranja pripadnika većinske grupe poznati su iz istraživanja kod manjinskih grupa nižega statusa (npr. Aboud, 1988), no pripadnici češke manjine dobro su identificirani s vlastitom grupom, pripadnici većine u toj regiji imaju najmanju razinu pristranosti, a i analiza stavova prema multikulturalnosti i asimilaciji u toj regiji upućuje na visoko integriranu sredinu (Čorkalo Biruški i sur., 2020).

Varijable koje su do sada općenito malo istraživane u hrvatskom kontekstu jesu slijepi i konstruktivni patriotizam. Uzorak donekle sličan našem rabila je Ivanković (2012) te je dobila umjereno visoku razinu slijepoga i relativno visoku razinu konstruktivnoga patriotizma. U našem istraživanju dobiveno je kako stariji sudionici iskazuju više razine konstruktivnoga patriotizma u odnosu na mlade, dok mladi sudionici iskazuju više razine slijepoga patriotizma u odnosu na starije. To je u skladu sa spoznajama da se ulaskom u fazu formalnih operacija povećava sposobnost apstraktnoga mišljenja, pa može rasti i kritičnost sudionika, što može dovesti do porasta konstruktivnoga i pada slijepoga patriotizma. Zanimljivo je, također, da se oba konstrukta razlikuju i po kontekstima. Za razliku od konstruktivnoga patriotizma, koji je najizraženiji u hrvatsko-češkom kontekstu, slijepi je najizraženiji u hrvatsko-mađarskom kontekstu. Treba napomenuti da su obje vrste patriotizma manje izražene kod pripadnika manjine nego većine. Pripadnici većine spremniji su nekritički podržati državu, ali i kritizirati postojeću politiku. Premda se čini da je nemoguće istodobno i biti kritičan i nekritički podržavati, ranija su istraživanja pokazala da su konstruktivni i slijepi patriotizam nezavisne dimenzije (Schatz i sur., 1999). Kod pripadnika većine ne postoji razlika s obzirom na kontekst, dok pripadnici manjine iz hrvatsko-češkog konteksta iskazuju najviše kritičkoga patriotizma i sličniji su većini nego u ostalim manjinskim grupama. Što se tiče slijepoga patriotizma, on se razlikuje s obzirom na dob i status sudionika. Iako i pripadnici većine i pripadnici manjine pokazuju pad u navedenoj varijabli, pad je izraženiji kod većine jer su i početne vrijednosti više.

ZAKLJUČAK

Provedeno istraživanje najprije je ispitalo dobne razlike u izraženosti etničke i nacionalne vezanosti većine i četiriju autohtonih manjina u Hrvatskoj, čime se pridružuje rijetkim istraživanjima koja uspoređuju etničke identitete raznih grupa. Osim etničkog identiteta, istraživanje je ispitalo i unutar-

grupnu pristranost kao jedan od pokazatelja etničkog identiteta, ali je zahvatilo i mjere patriotizma (konstruktivnoga i slijepoga) kao indikatora vezanosti uz zemlju. Istraživanjem je zahvaćeno vrijeme adolescencije (od 11. do 19. godine), koji se smatra ključnim u razvoju etničkog identiteta. Najvažnijim se čini zaključak da pripadnici manjine i većine imaju jako izražen etnički identitet te da mlađi sudionici imaju izraženiji etnički identitet. Nadalje, međugrupna pristranost ne opada s dobi, nego na njezinu izraženost znatno utječu međugrupni kontekst i grupni status. Nedostatak provedenog istraživanja jest to što se usmjerilo prije svega na jedan od aspekata etničkog identiteta (pripadnost etničkoj grupi), zanemarujući multidimenzionalnost navedenoga konstrukta (Phinney i Ong, 2007). S obzirom na dobivene visoke razine etničkog identiteta, bilo bi važno provjeriti bi li se dobiveni rezultati potvrdili i u istraživanju *etničkog identiteta* i *etničkoga ponašanja*. Kako naši rezultati pokazuju različit trend u odnosu na prijašnja istraživanja, nalaze bi bilo važno provjeriti longitudinalnim nacrtom. Jedan od nedostataka našega istraživanja jest i veličina uzorka. Premda je ukupan uzorak velik, pojedine dobne skupine različitih etničkih grupa broje razmjerno malo sudionika. Iako ta činjenica utječe na mogućnost generalizacije dobivenih rezultata, podsjetimo da smo u većini međugrupnih konteksta, kada je riječ o pripadnicima manjina, obuhvatili gotovo sve škole koje prakticiraju nastavu prema modelu A, pa je u istraživanju obuhvaćena gotovo čitava populacija tih učenika.

LITERATURA

- Aboud, F. E. (1988). *Children and prejudice*. Basil Blackwell Ltd.
- Adams, B. G., Abubakar, A., Van de Vijver, F. J. R., De Bruin, G. P., Arasa, J., Fomba, E., Gillath, O., Hapunda, G., Looh La, J., Mazrui, L. i Murugami, M. (2016). Ethnic identity in emerging adults in sub-saharan Africa and the USA, and its associations with psychological well-being. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 26*(3), 236–252. <https://doi.org/10.1002/casp.2247>
- Altschul, I., Oyserman, D. i Bybee, D. (2006). Racial-ethnic identity in mid-adolescence: Content and change as predictors of academic achievement. *Child Development, 77*(5), 1155–1169. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00926.x>
- Ashmore, R. D., Deaux, K. i McLaughlin-Volpe, T. (2004). An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin, 130*(1), 80–114. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.1.80>
- Barrett, M. (2007). *Children's knowledge, beliefs and feelings about nations and national groups*. Psychology Press.
- Bar-Tal, D. i Staub. E. (1997). Introduction: Patriotism: Its scope and meaning. U D. Bar-Tal i E. Staub (Ur.), *Patriotism in the lives of individuals and nations* (str.1–21). Nelson-Hall.

Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2012). Što određuje međuetničke stavove adolescenata u podijeljenoj zajednici? *Društvena istraživanja*, 21(4), 901–921. <https://doi.org/10.5559/di.21.4.05>

Čorkalo Biruški, D., Pehar, L., Jelić, M., Pavin Ivanec, T. i Tomašić Humer, J. (2020). Obrazovni izbori i stavovi prema multikulturalizmu i asimilacionizmu većine i manjine u četiri hrvatske višeetničke zajednice. *Društvena istraživanja*. 29(1), 23–47. <https://doi.org/10.5559/di.29.1.02>

Čorkalo Biruški, D., Jelić, M., Pavin Ivanec, T., Pehar, L., Uzelac, E., Rebernjak, B. i Kapović, I. (2019). *Obrazovanje nacionalnih manjina i međuetnički stavovi u Hrvatskoj: Stanje, izazovi, perspektive*. Friedrich Ebert Stiftung.

Dimitrova, R., Chasiotis, A., Bender, M. i van de Vijver, F. J. R. (2013). Collective identity and wellbeing of Roma minority adolescents in Bulgaria. *International Journal of Psychology*, 48(4), 502–513. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.682064>

Dimitrova, R., Aydinli, A., Chasiotis, A., Bender, M. i van de Vijver, F. J. R. (2015). Heritage identity and maintenance enhance well-being of Turkish-Bulgarian and Turkish-German adolescents. *Social Psychology*, 46(2), 93–103. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000230>

Doosje, B., Ellemers, N. i Spears, R. (1995). Perceived intragroup variability as a function of group status and identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31(5), 410–436. <https://doi.org/10.1006/jesp.1995.1018>

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. Norton & Co.

French, S. E., Seidman, E., Allen, L. i Aber, J. L. (2006). The development of ethnic identity during adolescence. *Developmental Psychology*, 42(1), 1–10. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.1.1>

Hughes, D., Hagelskamp, C., Way, N. i Foust, M. D. (2009). The role of mothers' and adolescents' perceptions of ethnic-racial socialization in shaping ethnic-racial identity among early adolescent boys and girls. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 605–626. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9399-7>

Ivanković, A. (2012). *Odnos osobnog i kolektivnog samopoštovanja, nacionalnog identiteta i konstruktivnog i slijepog patriotizma kod srednjoškolača*. (Neobjavljeni diplomski rad). Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Jelić, M., Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2014). Ideološki stavovi većinske grupe u dvije višeetničke sredine. *Revija za socijalnu politiku*, 21(1), 19–41. <https://doi.org/10.3935/rsp.v21i1.1149>

Jelić, M., Uzelac, E. i Čorkalo Biruški, D. (2020). Intergroup threat as a mediator of ethnic identification and intergroup orientations. *Journal of Language and Social Psychology, Special Issue*, 39(4), 534–550. <https://doi.org/10.1177/0261927X20932632>

Kiang, L. i Fuligni, A. J. (2009). Ethnic identity in context: Variations in ethnic exploration and belonging within parent, same-ethnic peer, and different-ethnic peer relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(5), 732–743. <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9278-7>

Kiang, L., Witkow, M. R., Baldelomar, O. A. i Fuligni, A. J. (2010). Change in ethnic identity across the high school years among ado-

lescents with Latin American, Asian, and European backgrounds. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(6), 683–693. <https://doi.org/10.1007/s10964-009-9429-5>

McKeown S., Cavdar D. i Taylor L. K. (2020). Youth identity, peace and conflict: Insights from conflict and diverse settings. U N. Balvin i D. Christie (Ur.), *Children and peace. Peace Psychology Book Series*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-22176-8_12

Mertan, B. (2011). Children's perception of national identity and in-group/out-group attitudes: Turkish-Cypriot school children. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(1), 74–86. <https://doi.org/10.1080/17405629.2010.533982>

Mullen, B., Brown, R. i Smith, C. (1992). Ingroup bias as a function of salience, relevance, and status: An integration. *European Journal of Social Psychology*, 22(2), 103–122. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420220202>

Nesdale, D., Durkin, K., Maass, A. i Griffiths, J. (2005). Threat, group identification and prejudice. *Social Development*, 14(2), 189–205. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2005.00298.x>

Oppenheimer, L. (2011). Comparative analyses: Are there discernable patterns in the development of and relationships among National Identification and in-group/out-group attitudes? *European Journal of Developmental Psychology*, 8(1), 116–132. <https://doi.org/10.1080/17405629.2010.534277>

Oppenheimer, L. i Barrett, M. (2011). National identity and in-group/out-group attitudes in children: The role of sociohistorical settings. An introduction to the special issue. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(1), 1–4. <https://doi.org/10.1080/17405629.2010.533948>

Penic, S., Elcheroth, G. i Reicher, S. (2016). Can patriots be critical after a nationalist war? The struggle between recognition and marginalization of dissenting voices. *Political Psychology*, 37(4), 481–496. <https://doi.org/10.1111/pops.12262>

Phinney, J. S. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 9(1), 34–49. <https://doi.org/10.1177/0272431689091004>

Phinney, J. S. i Ong, A. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271–281. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.54.3.271>

Quintana, S. M. (1998). Children's developmental understanding of ethnicity and race. *Applied & Preventive Psychology*, 7(1), 27–45. [https://doi.org/10.1016/S0962-1849\(98\)80020-6](https://doi.org/10.1016/S0962-1849(98)80020-6)

Reizábal, L. i Ortiz, G. (2011). National identity and in-group/out-group attitudes with Basque and Basque-Spanish children growing up in the Basque Country. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(1), 98–115. <https://doi.org/10.1080/17405629.2010.534263>

Roccas, S. i Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, 6(2), 88–106. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0602_01

Rutland, A., Cameron, L., Milne, A. i McGeorge, P. (2005). Social norms and self-presentation: Children's implicit and explicit intergroup at-

titudes. *Child Development*, 76(2), 451–466. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00856.x>

Schatz, R., Staub, E. i Lavine, H. (1999). On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20(1), 151–174. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00140>

Seaton, E. K., Scottham, K. M. i Sellers, R. M. (2006). The Status model of racial identity development in African American adolescents: Evidence of structure, trajectories, and well-being. *Child Development*, 77(5), 1416–1426. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00944.x>

Seaton, E. K., Quintana, S., Verkuyten, M. i Gee, G. C. (2017). Peers, policies, and place: The relation between context and ethnic/racial identity. *Child Development*, 88(3), 683–692. <https://doi.org/10.1111/cdev.12787>

Smith, T. B. i Silva, L. (2011). Ethnic identity and personal well-being of people of color: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 58(1), 42–60. <https://doi.org/10.1037/a0021528>

Statham, P. i Tillie, J. (2016). Muslims in their European societies of settlement: A comparative agenda for empirical research on socio-cultural integration across countries and groups. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 4(2), 177–196. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1127637>

Staub, E. (1997). Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action. U D. Bar-Tal i E. Staub (Ur.), *Patriotism in the lives of individuals and nations* (str. 213–228). Nelson Hall Publishers.

Syed, M. i Azmitia, M. (2008). A narrative approach to ethnic identity in emerging adulthood: Bringing life to the identity status model. *Developmental Psychology*, 44(4), 1012–1027. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.44.4.1012>

Tajfel, H. (1982). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.33.020182.000245>

Tajfel, H. i Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. U W. G. Austin i S. Worchel (Ur.), *The social psychology of intergroup relations* (str. 33–47). Brooks-Cole.

Teichman, Y. i Bar-Tal, D. (2008). Acquisition and development of a shared psychological intergroup repertoire in a context of an intractable conflict. U S. M. Quintana i C. McKown (Ur.), *Handbook of race, racism, and the developing child* (str. 452–482). John Wiley & Sons Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118269930.ch18>

Umaña-Taylor, A. J. (2004). Ethnic identity and self-esteem: Examining the role of social context. *Journal of Adolescence*, 27(2), 139–146. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.11.006>

Umaña-Taylor, A. J., Quintana, S. M. i Yip, T. (2014). Ethnic and racial identity during adolescence and into young adulthood: An integrated conceptualization. *Child Development*, 85(1), 21–39. <https://doi.org/10.1111/cdev.12196>

Umaña-Taylor, A. J., Kornienko, O., Bayless, S. D. i Updegraff, K. A. (2018). A universal intervention program increases ethnic-racial identity exploration and resolution to predict adolescent psychosocial

functioning one year later. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(1), 1–15. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0766-5>

Verkuyten, M. (2018). *The social psychology of ethnic identity* (2nd ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315109527>

Verkuyten, M. i Reijerse, A. (2008). Intergroup structure and identity management among ethnic minority and majority groups: The interactive effects of perceived stability, legitimacy, and permeability. *European Journal of Social Psychology*, 38(1), 106–127. <https://doi.org/10.1002/ejsp.395>

Williams, J. L., Tolan, P. H., Durkee, M. I., Francois, A. G. i Anderson, R. E. (2012). Integrating racial and ethnic identity research into developmental understanding of adolescents. *Child Development Perspectives*, 6(3), 304–311. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2012.00235.x>

Yip, T., Seaton, E. K. i Sellers, R. M. (2006). African American racial identity across the lifespan: Identity status, identity content, and depressive symptoms. *Child Development*, 77(5), 1504–1517. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2006.00950.x>

Zeitoun, M. (2011). *Povezanost slijepog i konstruktivnog patriotizma s osobnim i kolektivnim samopoštovanjem*. (Neobjavljeni diplomski rad). Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Ethnic Identity and Patriotism in Adolescents: The Role of Age, Group Status and Social Context

Jasmina TOMAŠIĆ HUMER
Faculty of Humanities and Social Sciences,
J. J. Strossmayer University of Osijek, Osijek, Croatia

Dinka ČORKALO BIRUŠKI
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb, Zagreb, Croatia

Tea PAVIN IVANEC
Faculty of Teacher Education,
University of Zagreb, Zagreb, Croatia

The aim of this study was to examine age differences of minority and majority adolescents regarding ethnic identity, in-group bias (as a form of ethnic attachment), and constructive and blind patriotism (as a form of national attachment). The study was conducted in four multi-ethnic contexts in Croatia: Croatian-Czech, Croatian-Hungarian, Croatian-Serbian and Croatian-Italian. The results of $N = 924$ students of primary (sixth, seventh and eighth grade) and secondary (second, third and fourth grade) schools were analysed. The average age was $M = 14.99$, $SD = 2.17$ years. Younger pupils express higher levels of ethnic identity and blind patriotism, whereas constructive patriotism was more expressed in older students. There

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 30 (2021), BR. 4,
STR. 763-783

TOMAŠIĆ HUMER, J.
I SUR.:
ETNIČKI IDENTITET...

were no age differences in in-group bias. Minority pupils exhibit lower levels of bias, while majority members are more prone to bias in the Croatian-Serbian and Croatian-Hungarian contexts. Furthermore, majority pupils are more willing to express constructive, but also blind patriotism.

Keywords: ethnic identity, in-group bias, patriotism, adolescence

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial